

dernliğin siyasal programı (252) diğer yandan da "kendi kendini sınırlayan modernliğin din-karşıtı" dini olacaktır (256). Bu güzel dileklere katıldığını belirttikten sonra kuşku sanatının içtenlikle pratik edildiği ülkemizi ilgilendiren konuları bir paragrafta toparlamaya çalışmak istiyorum. Bu anlamda kuşku, başa dönmek ve kitabı yeniden okumak için iyi bir bağlantı noktası.

Beck aynı zamanda kitabın giriş bölümü olan René Althammer'le diyalogunda "demokrasi için masraftan kaçınmayan bir kamu"dan ve buna uygun yeni bir devlet anlayışından söz ediyor. Yeni kamu, yeni devlet: bu ikilinin arasında gelişen yeni siyasetin merkezinde olması gerekenler ise şöyle: "ekoloji, tekniğin gelişimi, kısmen de kadın-erkek ilişkisi, ama her şeyden önce Üçüncü Dünya'nın sefilleşmesi" (25). Öte yandan, *Risk Toplumu*'nda da belirtildiği gibi, tüm bunların olup bittiği yeni dünya bireylerinden "birbirinden çok farklı, birbiriyle gelişen küresel ve kişisel risklere katlanmaları bekleniyor" (37). Sermaye kadar riskin küreselleştirdiği dünyada "Üçüncü Dünya'nın sefilleşmesini durduracak inisiyatif kimin elindedir? Bu sorunun yanıtı, gelişme sorunsalının birinci dünyaya sıçraması (65) terimlerinde ifade edildiği gibi birinci dünyadır. Bu analizde çok önemli bir eksik var. *Risk Toplumu*'nda da geçerli olan bu eksiklik, batılı-olmayan kültürlerin dünyayı anlamlandırmalarında bulunabilecek özgül kavrayışlar olarak saptanabilir. "Üçüncü Dünya'nın sefilleşmesinin birinci dünyanın iç siyaset sorunu olmasına denilecek bir şey olmayabilir, ancak bu durumun herşeyden önce birinci dünyanın tarihsel bir dış siyaset sorunu olduğu kavranmalıdır. Oysa Beck'in kitabı bu kavrayışa özel bir yer ayırmak şöyle dursun, tersine bir farkında olmama halinin göstergeleriyle dolu. Beck bir noktada şöyle bir saptama yapıyor: "Vatandaşla asker arasındaki ilişkilerin bu denli uzun bir süre boyunca ne-

redesyne fark edilmeksizin kabullenildiğine insan şaşırıyor" (128). Ya da bir başka yerde şunları söylüyor: "Bugün herkes çöplerini tasnif ederek küçük birer büyük eylemci olarak dünyanın, insanlığın bir bütün olarak kurtarılması eyleminde katkıda bulunmak zorunda. Kaçacak delik bırakmayan mutlak bir sorumluluk yayılmakta" (143). Her ne kadar içinde anlam buldukları bağlama ait deneyimlerle beslenmiş olsalar da, bu tür hayret ya da iyimserlik tonu taşıyan cümleler, hem işlerinde barındırdıkları evrensellik boyutu hem de bu yazının başında sözünü ettiğim "yorumlayıcı topluluk" faaliyetinin ürettiği anlamlar ışığında bende kaçınılmaz bir *eksiklik duygusu* yaratıyor. Eksik olan şey ise Türkiye vatandaşları olarak bizlerin adeta varoluşsal bir bilgelikle kemiklerimize kadar hissettiğimiz türden bir bilgi. Bu bilgi insanı rahat bırakmıyor; vatandaş-asker ilişkisi konusundaki *farkındalığımız*, ya da çöplerin geri dönüştürülmesi konusundaki "çöp toplayan çocukların" hayranlık uyandıran ve yıllardır başarıyla uygulanan yarı-feodal sistemi bir yana bırakılacak olursa- muhteşem *başarısızlığımız* "küresel risk toplumunda" nereye oturtulabilir, gibi soruları ateşliyor. Zaman zaman köşe yazarlarının serzenişle karışık bir kültürel böbürlenme formatında sordukları "biz hiç bireyselleşemeyecek miyiz? (gizli metin: bakın ben ne kadar bireyselleştim)" sorusu aslında Beck'in belirttiği gibi, bireyselleşmenin "tümayle başka bir ölçekte huzursuzluklara" (157) yol açabileceği zemininde tartışılmalı. Beck bu tartışmayı yapmıyor, "başka" kelimesinin içini, benim görebildiğim kadarıyla, doldurmuyor.

Türkiye Yahudileri

Moshe Sevilla-Sharon (1993). İstanbul: İletişim. 176 sayfa.

Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler

Avner Levi (1996). İstanbul: İletişim. 200 sayfa.

Bedriye Poyraz

Yahudiler hem Osmanlı İmparatorluğu'nda hem de Cumhuriyet Türkiye'sinde bir topluluk olarak yaşamış, özellikle Osmanlı devletinin yönetim politikasında ciddi etkilerde ve yönlendirmelerde bulunmuşlardır. Bu yazıda değerlendireceğim iki çalışma bir yandan Yahudilerin toplumsal yaşamları ve siyasi iktidar ile nasıl bir ilişki kurduklarını verirken, öte yandan Osmanlı devletinde ya da Türkiye Cumhuriyetinde azınlık olarak yaşamının farklılıklarını ve zorluklarını da anlatmaktadır. Levi'nin kitabı, Kurtuluş Savaşından başlayarak Cumhuriyetin kurulma aşamalarında ve rejimin oturma sürecinde bize farklı bir "taraf" farklı bir perspektif sunmaktadır. Resmi tarih Türkiye Cumhuriyetinin Türk unsurunu öne çıkaran bir ideoloji etrafında biçimlendiği için Cumhuriyet'in devraldığı mirasın sahibi Osmanlı devletinin, farklı dinlerin, kültürlerin, etnisitelerin bir araya geldiği karmaşık bir toplumdaki oluşumunu kavramada ciddi sıkıntılarla karşılaştığımızı söylebilir. Osmanlı devletini ve Türkiye Cumhuriyetini adeta bıçak ile keser gibi birbirinden ayırdık ve kendi tarafımızda sadece "saf Türkler" kaldı gibi bir düşünce yaygın kabul gördü. Anadolu'nun din, dil, kültür ve etnik yapısını medyanın öncülüğünde tartışmaya başladığımız şu günlerde (biraz da yakın zaman içinde gösterime giren *Salkım Hanımın Taneleri* adlı film aracılığıyla) bu düşünce yoğun bir biçimde sorgulanmaya başlandı. Değerlendireceğim iki kitapta da Yahudiler, hem Osmanlı

hem de Cumhuriyet dönemlerinde "bizim" öykümüzün önemli tanıkları olarak karşımıza çıkıyor.

Moshe Sevilla-Sharon'un çalışması daha önce yayımlanmış materyale dayandığından orjinal bir tarih yazımı olmamakla birlikte tarihsel dönüm noktalarını oluşturan olayları vurgulaması bakımından özgün bir perspektif sunmaktadır. Tarihsel bir bakış ile olayların kronolojik anlatımının yapıldığı birinci bölüm, Bizanstan önce, Bizans döneminde, İspanya ve Portekiz Yahudileri, Selçuk dönemi, Osmanlı İmparatorluğu Yahudileri ve Cumhuriyet dönemi olmak üzere altı başlığa ayrılmıştır.

Türkiye Yahudileri "en dar anlamıyla, bugünkü Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan Yahudi cemaatlerin tümü, en geniş anlamıyla, Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükselme Devri'nde erişmiş olduğu sınırlar ve Türk Osmanlı Kültürü içinde yaşamış olan Yahudi cemaatleridir" şeklinde tanımlanmaktadır (10). Sevilla-Sharon, böyle bir tanım yaptıktan sonra Osmanlı dönemine kadar olan bölümlerde genel olarak Yahudilerin nerelerde yaşadıklarını ne işler yaptıklarını sınırlı bilgi kırmıtlarından yola çıkarak anlatmıştır. Osmanlı dönemine kadar Yahudilerin Anadolu'da genellikle çok parlak olmayan koşullarda yaşamaya çalıştıklarını Osmanlı idaresi ile birlikte daha rahat bir hayata kavuştuklarını söylerken aslında Yahudilerin İslamiyet idaresi altında genellikle çok iyi koşullarda ve barış içinde yaşadıklarını vurgulamaktadır (11-31).

İspanya'nın Hıristiyanlar tarafından ele geçirilmeden önce, yani İslam-Arap yönetiminde de iyi koşullara sahip olduğunu söylemek doğrusu bugünkü İsrail-Arap çatışması bakımından düşündürücü ve anlamlı görünüyor. İsrail-Arap çatışmasının ne kadar yeni bir durum olduğunu ve Yahudilerin din nedeniy-

le tarih boyunca horlanmaları ve ezilmelerinin aslında sadece Hıristiyanlar tarafından yapıldığını görmek mümkündür.

Kitapta en ayrıntılı anlatılan dönem Osmanlı Devleti dönemidir. Osmanlı Devletinin kuruluş yıllarında bile ülkenin yöneticileri savaş sırasında kaçan halkın geri gelip yerleşmesi için gerekli önlemleri almışlardır. Daha önceki Müslüman yönetimiyle olan deneyimleri ve oluşturdukları güven duygusu nedeniyle, daha çok sayıda Yahudi bu olanaktan yararlanmış ve özellikle Bursa'ya yerleşmişlerdir. Sevilla-Sharon, diğer araştırmacılara da dayanarak bu adaletli ve hoşgörülü yönetim altında Yahudi dini ve kültürünün gelişip zenginleştiğini belirtmektedir. Edirne baş hahamı Osmanlı topraklarındaki en yetkili otorite hakkını kazanırken, İmparatorluğun en önemli din akademisi olan Yeşiva, Rusya, Macaristan, Polonya gibi ülkelerden öğrenci toplayan önemli bir din eğitim merkezi haline gelmiştir. Sevilla-Sharon Osmanlı'nın sunduğu bu iyi koşullara karşılık Yahudilerin de Osmanlı devleti için her zaman savaşlara katılma ve gerekli maddi desteği verme konusunda önemli çabalar gösterdiklerini belirtmektedir (33-35).

İspanya'dan önce 16. yüzyılda Fransa'dan kovulan Yahudilerin bir kısmı da Osmanlı Devletine sığınmıştır. Osmanlı sarayında Yahudi doktorların çalışması II. Murat döneminden başlayarak gelenek haline gelmiştir. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethetmesinden sonra Yahudilerin bu şehre gelip yerleşmeleri için çok özel imtiyazlar tanımıştır. Onlara evler, tarlalar, bahçeler vermiş ve dinlerinin gereklerini yerine getirme olanağını da sağladığı için çok sayıda Yahudi gelip şehre yerleşmiştir (35-36). Sevilla-Sharon Osmanlı sarayında yükselen Yahudileri belgelere dayanarak anlatırken bazı örnekler de sunmaktadır. Osmanlı hükümdarının özel doktoru resmi belgelerde

Hekim Yakup olarak geçen ve asıl adı Yaakov olan doktor aynı zamanda Fatih'in maliye bakanı (defterdarı) olduğu ve diplomatik hizmetlerde de bulunduğu için Sultan tarafından özel bir ferman ile bütün ailesi ile birlikte vergilerden muaf tutulmuştur (37). Garsia Nasi ise son İsrail devletinden sonra tarihte bilinen en büyük Yahudi kadınlarından biridir. Avrupa'da zulüm gören dindaşlarını kurtarmak için Osmanlı topraklarında okullar ve sinegoglar kurarak kaçan Yahudilerin yerleşmeleri konusunda ciddi çabalar göstermiştir. Yasef Nasi ise 1554 yılında İstanbul'a yerleşmiş ve Avrupa siyasetini iyi bildiği için Osmanlı Sarayında yükselerek maliye ve dışişlerinde sözü geçen bir uzman olmuştur. Bu etki Fransa ve Venedik gibi Avrupa ülkelerinin genelde aleyhine işlediğinden durumdan rahatsız olan ülkeler Nasi'nin konumunu sarsmak için Fransa'nın İstanbul konsolosu II. Henri'yi görevlendirmişlerse de onun Kanuni ve Yavuz Sultan Selim ile kurduğu iyi ve güvenli ilişki nedeniyle başarılı olamamışlardır. Divan toplantılarına katılan Nasi'nin Kıbrıs'ın alınması gibi önemli konularda bile Padişahı ikna ettiği bilinmektedir (Eroğlu, 139-141). Nasi'nin Yahudi milleti için en büyük projesi ise Tiberiya Projesi adıyla bilinen projedir. Nasi Tiberiya'da büyük bir Yahudi kolonisi kurulmasına çalışmış ve bu konuda gerekli izni de almıştır. Dünya Yahudileri için çok önemli olan bu proje o dönemdeki Kabala hareketinin yaygınlığı nedeniyle başarılı olamamıştır (42-50).

Bunların dışında hem Osmanlı devletine hem de Yahudi milletine çok önemli hizmetlerde bulunan Yahudi ileri gelenleri saray politikasında etkili olmuşlardır. Ancak Osmanlı toplum sistemi olan "millet" sistemi içinde sadece Yahudiler değil her cemaatin kendi içinde dini gereklerini yerine getirme, kendi toplumunun kurallarına göre yaşama olanağına sahip olduğunu belirtmek gerekir. Bu sistem

çinde Yahudiler kadar diğer azınlıkların da devletin çeşitli kademelerinde yükselme olanakları olmuştur (Levy, 42-44).

Kabala hareketi olarak bilinen ve hem Anadolu topraklarındaki hem de Dünya Yahudilerinin en büyük mesih hareketinin Osmanlı yönetiminde hayat bulması da vurgulanması gereken önemli bir noktadır. Bu hareketin önderi Sebatay Sevi öylesine etkili olmuştu ki bu nedenle Dünya Yahudileri Tiberiya projesine gerekli ilgiyi göstermemişlerdir'. 16. yüzyılın başından 18. yüzyılın sonuna kadar İstanbul dünya İbrani matbaacılığının ve kültürünün merkezi haline gelmiştir. İstanbul'da İbrani alfabesiyle İspanyolca kitaplar basılmakta; eski elyazmalarıyla tercüme eserler kitap haline getirilmektedir. Türkiye Yahudi cemaati, İbrani ve Ladino edebiyatlarına ciddi katkıları olmuş yazarlar yetiştirmiştir. Ladino dilinde yazılmış en önemli eser olan *Meam Loez* İstanbullu Yaakov Kuli tarafından kaleme alınmıştır. Tarih araştırmalarında iki büyük isim olan Rozanes ve Galante gibi isimler de bu kültür ortamında yetişmişlerdir (104-107). Aynı şekilde gazetecilik de oldukça gelişmiştir. Yehezkel Gabay *Journal Israelite* adlı gazeteyi (1841-1860), İzak Karmona *El Tempo*'yu (1871-1930) yayımladı. David Fresko birden fazla gazetenin yayımcısı olarak bilinmektedir (113-114).

Elbette bütün bunlar görkemli ve güçlü Osmanlı İmparatorluğu'nun gücünü tehdit edici unsurlar olarak değerlendirilemez. Ancak o güçlü yönetim mekanizması altında her milletin nasıl yaşadığını göstermesi bakımından önemli örnekler olarak değerlendirilebilir. Millet sistemi içinde insanlar vergilerini ödedikleri sürece devlet nezdinde sorun yaşamamışlardır. Ortaya çıkan sorunlar ancak azınlık dini liderleri tarafından çözülemediği takdirde Devlet müdahalesiyle çözüme kavuşturul-

muştur. Çok kimlikliliğin tartışıldığı şu günlerde Osmanlı Millet sistemi incelendiğinde anlamlı bazı ipuçları verebilir.

Sevilla-Sharon kitabın ikinci bölümünü tamamen belgelere ayırmıştır. Bu bölümde birinci bölümde anlattığı tarihi olayların derinine inen yazılar ya da bir olayla ilgili eski ve ilginç belgeler yer almaktadır. Oldukça önemli belge ve yazıların yer aldığı bu bölümde Yahudilere ilişkin padişah fermanları, diplomatik ve önemli mektuplar, İspanya'da Yahudi karşıtı yasa metinleri, kovulma fermanları, azınlıkların gündelik hayatını düzenleyen padişah fermanlarının metinleri yer almaktadır.

Avner Levi çalışmasında Türkiye'deki Yahudileri Cumhuriyet'in kuruluş yılı olan 1923 yılından başlayıp İsrail Devleti'nin kuruluşuna kadar olan süreç içinde belli başlı olaylarla birlikte belirli dönemlere ayırarak ve bu olayları özellikle Yahudi yazılı basınından izleyerek, sözlü kaynaklardan yararlanarak ve dönem yetkililerinin demeçlerine dayanarak inceliyor. Kuşkusuz olayların, ağırlıklı olarak Yahudi sözlü ve yazılı kaynaklarına dayanarak verilmesi ve yazarın kendisinin de Yahudi olması beraberinde belli bir bakış açısını da getirmektedir.

Üç bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümü Cumhuriyet'in ilk on yılını kapsamaktadır. Levi bu ilk dönemi Yahudilerin yaşadıkları bakımından da 1923-1927 ve 1927-1933 yılları olmak üzere beş yıllık zaman dilimlerine ayırmaktadır. Birinci beş yıllık zaman dilimini Yahudiler için olumsuz terimlerle tanımlayan Levi, bu dönemdeki belli başlı olaylardan yola çıkarak Cumhuriyet'in kurucuları ve genel olarak kamuoyunun yüzyıllardır kader birliği içinde bu topraklarda birlikte yaşadığı bu insanlara karşı nasıl bir tutum içinde olduklarını ve nasıl iletişim kurduklarını anlatmaktadır.

Bu dönemde Yahudiler İstanbul ve Trakya ile İzmir ve Batı Anadolu olmak üzere başlıca iki bölgede yaşamaktadırlar. Cumhuriyet'in ilan edilme sevincini Türk milleti ile birlikte yaşarlarken önemli çabalar da göstermektedirler. Örneğin, 1922-23 yılları arasında Yahudi Öksüz kurumu çoğu savaş nedeni ile öksüz kalan bin beş yüz çocuğa bakmaktadır. Lozan Antlaşması ile belirlenen azınlıkların hukuki durumu ise aslında Yahudi toplumuna yarardan çok zarar getirmiştir. Çünkü Antlaşma'nın 39 ve 40. maddeleri azınlıkların kendi dillerini mahkemelerde dahi kullanabileceklerini ve kendi dillerinde eğitim yapabileceklerini açıkça belirtmektedir (19). Lozan barış görüşmelerine ara verilmesine neden olan azınlık hakları Cumhuriyet'in kurucuları ve kamuoyu tarafından hiç hoş karşılanmadığından bunlardan kendi istekleri ile vazgeçmeleri konusunda baskılar uygulanmıştır. Daha çok basın yolu ile yapılan bu baskılar özellikle Yahudilere yönelik olmuştur. Söz konusu baskılar, Lozan Barış antlaşmasında İsmet İnönü'nün danışmanlarından birinin Yahudi olması, Cenevre Yahudilerinin İsmet Paşa onuruna yemek vermeleri ve İsmet Paşanın bu yemekte yaptığı konuşmada Yahudilerden nasıl memnun olduklarını ve onların nasıl yüz yıllarca vatana hizmet ettiklerini, dış tahriklere kapılmadıklarını, ve vatana sadık kaldıklarını belirtmesi, dönemin Vakit ve İkdam gibi Türk gazetelerinin yüceltici yazılarına rağmen devam etmiştir (22).

Bütün bunlara karşın Yahudilerin diğer azınlıklarla aynı kefeye konması Levi'ye göre bir haksızlıktır. Cumhuriyet dönemindeki ilk açık saldırı İleri gazetesi tarafından "Kanımız Emenler" başlıklı yazıda Yahudiler iki yüzlülikle suçlanarak ve bütün sadakat beyanlarının da yalan olduğu ileri sürülerek yapılmıştır (25). Levi, bütün bunların haksız olduğunu Yahudilerin hiç bir zaman nankörlük etmedik-

lerini Yunan işgali sırasında bile Yahudilerin, Rumlar ve Ermenilerle işbirliği içinde olmadıklarını belirterek bu iddiaların haksızlığını vurgulamaktadır.

Yahudiler, tarih boyunca hiç bir devletten ve millettan görmedikleri insani ilişkiyi Osmanlı Devleti'nde ve Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşamışlardır. Kendilerine sağlanan rahat ve huzurlu koşullara vefa borcu duygusuyla bazı olumsuzlukları anlayışla karşılamışlardır. Levi de bu düşmanlığı aslında yabancı-azınlık düşmanlığının bir parçası olarak görmektedir. Uzun süren savaşlar, arka arkaya gelen büyük yenilgiler, koca bir imparatorluğun yok olması, büyük toprak kaybı, bir Türk devletinin varlığının bile tehlikeye girmesi, Rumlar ve Ermeniler tarafından büyük ihanete uğramaları gibi nedenlerle oluşan genel atmosfer içinde Yahudiler de bazı sıkıntılar yaşamak durumunda kalmışlardır.

Levi'nin kitabında 1924 Anayasasının hazırlanışı ve bunun Yahudileri nasıl etkilediği, ne tür düzenlemeler getirdiği, bu düzenlemelerin Yahudiler açısından ne tür sıkıntılara yol açtığı ayrıntılı bir biçimde verildikten sonra, ilk beş yılda Yahudilere yönelik olumsuz tepkileri en üst noktaya ulaştıran olaylar olan "İspanya telgrafı" ve "Elza Niyago Olayı"nın nedenlerini ve sonuçlarını bu olaylar aracılığı ile yöneticilerin ve kamuoyunun tutumunu ve Yahudilerin tepkisini anlatmaktadır. Türk gazeteleri, üç yüz Yahudinin imzalayıp, İspanya'ya sevgi ve bağlılıklarını ifade ettikleri bir telgrafın gönderildiğini ileri sürmüşlerdir. Yahudiler bu telgraf olayı nedeniyle büyük saldırılara maruz kalmışlar ve asılsız olduğunu kanıtlamalarına karşın tepkilerin azalması için Lozan haklarından feragat etmek zorunda bırakılmışlardır (70-74). Adi bir cinayet vak'ası olan Elza Niyago cenazesinin bir gösteriye dönüşmesi sonunda çok sayıda Yahudi tutuklan-

mış üstelik bunların bazılarının cenazeye katılmadıkları kanıtlanmış ve bazı önde gelen Yahudilerin beraat etmeleri ancak İsmet İnönü'nün müdahalesi ile mümkün olmuştur (75-84).

1927-1933 yılları Yahudilerin Anadolu topraklarında geçirdikleri sakin ve huzurlu yıllardı (85-94). Bununla birlikte sonraki yıllar Nazizmin yükselişinin gölgesinde kalacaktır. Avner Levi kitabının ikinci bölümünde Türk Yahudilerinin Nazizmden nasıl etkilendiklerini anlatmaktadır. Bu dönemde Cumhuriyetin yöneticileri bir yandan Almanya'dan kovulan Yahudi bilim adamlarını kabul ederken öte yandan Türkiye'de yaşayan Yahudiler de yükselen Faşizmden payını almışlardır. Avner Levi bu koşullar içinde Türkiye'de çelişkili olaylar yaşandığını belirtmektedir. Bir yandan Almanya'dan kovulan Yahudi bilim adamları üniversitelere tereddütsüz kabul edilirken, öte yandan Trakya olaylarının yaşanmasına engel olunamamıştır. Bu dönemde Türkiye'de sınırlı da olsa Nazi Almanya'sının etkisinde ırkçılığa varan ve belki daha çok azınlıklara saldırılarda ortaya çıkan milliyetçi düşüncenin pratiğe nasıl yansıdığı anlatılmaktadır.

Milliyetçi düşüncenin Yahudilere ilişkin farklı bakışları vardır. Atatürkçüler, Yahudilerin biraz çabayla Türkleşmelerinin, Türk kültürüne uyum sağlamalarını mümkün olabileceğine inanırlarken, Hüseyin Nihal Atsız, Mustafa Nermi gibi pan-Türkçüler ise bütün azınlıkların bir şekilde Türklere ihanet ettiklerini vurgulayıp bu bağlamda Yahudilerin de Türkleşmeleri ya da Türk Kültürü ile bütünleşmelerinin mümkün olmadığını savunmuşlardır (100-115). Doğu ve Güneydoğu olayları nedeniyle çıkartılmış olan "Mecburi İskan" yasasının da tam bu döneme rastlamış olması Yahudi karşıtlarını cesaretlendirmiş, Trakya Yahudilerine fiziksel saldırılar başlamış, 13

bin Yahudinin 10 bini İstanbul'a kaçmak zorunda kalmıştır. Ancak Hükümet olaylardan haberdar olunca çok net ve ciddi tedbirlerle olayların yatıştırılmasını ve bölge Yahudilerinin önemli bir kısmının geriye dönmelerini güvence altına alarak sağlamıştır. Avner Levi, yönetimin bu olay karşısında kesin ve net bir tutum alarak gerekli müdahaleyi yaptığını söylese de *Balat'tan Bat-Yam'a* adlı çalışmasıyla anılarını yazan Eli Şaul Cumhuriyet Halk Fırkasının Yahudilere karşı hiç dürüst davranmadığını ve aslında bütün Yahudi karşıtı olayları CHF'nin gizlice desteklediğini, Hükümetin çeşitli ulusal ve uluslararası çıkarları için bu olayların çıkmasını sağladığını düşünmektedir. (Şaul, 48-50).

Edirne olaylarının çözümlenmesinden kısa bir süre sonra Nazizmin yükselişinin etkisiyle 1942 yılında Şükrü Saraçoğlu'nun başbakanlığı döneminde azınlıklara varlık vergisi adıyla bir vergi uygulamaya konuldu. İşte Türkiye Cumhuriyeti'ndeki azınlıkların kara günler yaşamasına neden olan varlık vergisi bin beş yüz kişinin bütün mal varlığını satmasına karşın vergisini ödeyemediği için Aşkale'ye çalışma kampına gitmek zorunda bırakılması ile sonuçlanmıştır. 1943 yılında Almanya'nın savaşı kaybetmesi ile birlikte bu uygulamaya hemen son verilmiştir. Avner Levi, bu uygulamayı aslında dış atmosferin etkisi ve içerde Türk halkının yaşadığı yoksulluk ve kıtlığa rağmen Yahudilerin genelde tüccar oluşu ve bu yokluktan etkilenmemesi gibi unsurların bir araya gelmesiyle ortaya çıktığını, Cumhuriyet hükümetinin kasıtlı bir politikası olmadığı şeklinde değerlendirmektedir (143). Haklı yanları olmakla birlikte bütün Yahudilerin böyle düşündüğünü söylemek yanlış olur. Eli Şaul, bu ve buna benzer olayların milliyetçi hatta ırkçı bir politikanın sonucu olduğuna inanıyor ve kendileri ne yaparlarsa yapsınlar Türk olarak kabul edilmemelerinden şikayet

ediyor: Şaul'e göre gayrimüslim bir Türk ne yaparsa yapsın asla Türk olarak kabul edilmezdi. Yani istendiği kadar vergi ödesin, Kızılay, Tayyare Cemiyeti'ne vs. aza olabilir, Türk mekteplerinde Türk kültürünü alır ama yine de Türk değildir. Dört yüzyıl boyunca birlikte yaşama, kader birliği vs. gibi olayların hiçbiri Türk olarak kabul edilmeye yetmemektedir (Şaul, 109-110; 124-126).

"Demokrasi" başlığını verdiği üçüncü bölümde ise Avner Levi, 1943 yılından itibaren Alman tehlikesinin Türk sınırından uzaklaşması ile birlikte daha demokratik bir sürecin başlamasıyla Türk Yahudilerin de rahat ettiğini, yeni gazeteler çıkarmaya başladıklarını, hatta milletvekili olarak seçildiklerini anlatmaktadır: 1948 yılında İsrail devletinin kurulması ile birlikte başlayan kitlesel göçü ise daha çok Türkiye'nin o dönem içinde olduğu ekonomik sıkıntılarla ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı'dan farklı bir yapıya sahip olması nedeniyle bütün azınlıkların ve Yahudilerin iç özerkliklerinin kalmayışı gibi nedenlerle açıklamaktadır. Avner Levi bu kitabını İsmet İnönü'nün mahkemeye gönderdiği mektup, mahkeme kararları, ifadeleri gibi önemli belgelerden oluşan bir ek ile bitirmektedir.

Levi'nin kitabı, Cumhuriyet'in kuruluşu ve gelişmesi sırasında bu topraklarda yaşayan azınlıkların payına nelerin düştüğünü görmemizi sağlayacak önemli bir çalışmadır. Bütün bu olayları öğrenmek aslında bir ülke topraklarında güçlü ile güçsüz, çoğunluk ile azınlık arasındaki eşitsiz ilişkinin nasıl kurulduğunu anlama konusunda önemli açılımlar sağlamaktadır.

Not

1 Sebatay Sevi kendisini Yahudileri kurtaracak ve İsrail devletini kurtaracak kişi olarak ilan etmiş ve çok taraftar bulmuştur.

Kaynakça

Eroğlu, Ahmet Hikmet (1997). *Osmanlı Devleti'nde Yahudiler*, Ankara: Seba.

Levy, Avigdor (1992). *The Sephardim in the Ottoman Empire*. Princeton: The Darwin Press.

Şaul, Eli (1999). *Balat'tan Batyam'a*. İstanbul: İletişim.

Yazı Teslim Kuralları

Gönderilen yazıların, başka bir yerde yayınlanmamış olması ya da yayın için değerlendirme aşamasında bulunmaması gerekir. Yayınlanan yazıların her türlü sorumluluğu yazar(lar)ına aittir. Yayınlanmayan yazılar iade edilmez. Yayın için kabul edilen yazıların yayın hakkı, yayınlanan yazıların da her türlü telif hakları dergiye aittir.

Makaleler 8000 kelimeyi geçmemelidir. 6000-7000 kelimelik bir makale (notlar ve referanslar dahil) iyi bir hedeftir. 2000-3000 kelimelik daha kısa yorum yazıları ve 1000-1500 kelimelik kitap eleştirileri de kabul edilmektedir. Yazılar, varsa tablo, şekil ve illüstrasyonları da içeren dört eş nüsha olarak teslim edilmelidir. Yazının bir nüshası da diskette gönderilirse (Word for Macintosh ya da Windows), yazıyla ilgili işlemler daha hızlı yürütülebilir. Yazarlar, gönderdikleri yazının eş bir nüshasını kendilerinde bulundurmalarıdır. 100-150 kelimelik İngilizce ve Türkçe birer özet de yazılarla beraber gönderilmelidir. Yazılar, bir toplantıda tebliğ edilmiş ise, toplantının adı, tarihi ve yeri belirtilmelidir.

Yazıların ve özetlerin üzerinde, sadece yazının başlığı bulunmalıdır. Aynı bir kapak sayfasında yazarlar, isimlerini, tam ve açık kurum posta adreslerini, telefon ve fax numaralarını ve varsa elektronik posta adreslerini bildirmelidirler. Bu bilgiler, hakemlere gönderilmeyecektir.

Tüm metin, girintili (indent) paragraflar, notlar ve referanslar dahil, A4 boyutunda kağıda çift aralıklı olarak ve kağıdın sadece bir yüzüne yazılmalıdır. Başlıklar ve arabaşlıklar kısa ve belirgin olmalıdır. ABD, TRT gibi kısaltmalarda nokta kullanılmamalıdır.

Dergiye gelen yazıların yayınlanması hakemlerden alınacak değerlendirmelere bağlıdır. Dergiye ulaşan yazılar en kısa süre içinde hakemlere gönderilir. Hakem değerlendirmelerinin normal şartlarda 2-3 ay sürmesi beklenmelidir. Yazarlardan, hakemlerin görüşleri uyarınca yazılarını geliştirmeleri veya gözden geçirmeleri istenebilir. Yayın konusunda son karar Yayın Kurulu'na aittir. Yazıların kabul edilip edilmediğine dair bir mektup, hakem raporlarının fotokopileriyle birlikte, yazarlara gönderilir.

Yazıların gönderileceği adres

Kültür ve İletişim
Ankara Üniversitesi
İletişim Fakültesi
Cebeci 06590 Ankara